

Διοργάνωση Ειδικής Συνεδρίας

9^ο Συνέδριο της Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας/ΕΚΕ,
Αθήνα, 30 Οκτωβρίου – 1 Νοεμβρίου 2024

**«1974 – 2024. Κοινωνία και Κοινωνιολογία στην Ελλάδα
πενήντα χρόνια από την αποκατάσταση της δημοκρατίας»**

ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

**Καλλιτέχνες / Δημιουργοί (ή) επαγγελματίες: κριτικοί αναστοχασμοί
και μεθοδολογικές διερωτήσεις στη συνθήκη του «μετα-
επαγγελματισμού»**

Το πάνελ αποτελεί μέρος του ερευνητικού έργου «Εργασιακή Επισφάλεια και Κοινωνική Συνοχή: Η Περίπτωση των Πολιτιστικών και Δημιουργικών Βιομηχανιών (LaPreSC)» που υλοποιείται στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης - NextGenerationEU (Φορέας Υλοποίησης: ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. - Αριθμός Έργου 16313, Δικαιούχος: Πανεπιστήμιο Κρήτης).

Περίληψη Ειδικής Συνεδρίας

Συντονισμός

Χριστίνα Καρακιουλάφη Av. Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σίσσυ Θεοδοσίου Av. Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αλέξανδρος Μπαλτζής, Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ιωάννης Τσιουλάκης Av. Καθηγητής, Queen's University Belfast

Στους δημιουργικούς/πολιτιστικούς κλάδους κυριαρχούν συχνά εργασιακές διευθετήσεις, μαθησιακές πρακτικές και μηχανισμοί εισόδου στα επαγγέλματα που δεν ανταποκρίνονται σε κυρίαρχες εννοιολογήσεις του επαγγελματισμού/της επαγγελματοποίησης και της τυπικής εξαρτημένης εργασίας. Πολλές από τις ιδιότυπες συνθήκες των πολιτισμικών/δημιουργικών κλάδων, ενισχύουν την εικόνα των ρευστών επαγγελματικών κατηγοριών και των ευμετάβλητων εργασιακών- επαγγελματικών ταυτοτήτων. Οι συνθήκες αυτές περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, την απουσία θεσμικά κατοχυρωμένων προϋποθέσεων για την πρόσβαση στα επαγγέλματα, την ύπαρξη άτυπων διαδρομών μάθησης, την – ταυτόχρονη ή διαδοχική- πολυαπασχόληση με πολύ διαφορετικές εργασιακές διευθετήσεις και τα σημαντικά ποσοστά αόρατης/ μη αμειβόμενης εργασίας. Σε αυτές έρχεται να προστεθεί και η απουσία σαφών διαχωριστικών γραμμών μεταξύ επαγγελματιών και ερασιτεχνών ή ακόμα και μεταξύ εκείνων που ασκούν ένα επάγγελμα συστηματικά, και εκείνων που, προερχόμενοι από άλλους επαγγελματικούς χώρους, το ασκούν σποραδικά. Η σχετική δυσκολία αυξάνεται λόγω και της βαρύτητας εργασιακών διευθετήσεων που βρίσκονται σε μια «γκρίζα ζώνη» μεταξύ μισθωτής εξαρτημένης εργασίας και ανεξάρτητης αυτοαπασχόλησης όπου οι εργαζόμενοι λειτουργούν ως επιχειρηματίες-εργοδότες του εαυτού τους και οι οποίοι, αυστηρά μιλώντας, δεν είναι ούτε «κλασικοί» εργαζόμενοι, ούτε επιχειρηματίες αλλά ούτε και πραγματικά αυτοαπασχολούμενοι. Υπό αυτό το πρίσμα στόχος της συγκεκριμένης συνεδρίας, που εστιάζει σε επαγγέλματα των παραστατικών τεχνών (καλλιτέχνες/δημιουργικοί συντελεστές), είναι να αναδείξει τα μεθοδολογικά ζητήματα που εγείρει η ποιοτική και ποσοτική διερεύνηση αυτών των επαγγελμάτων, τόσο σε σχέση με τα κριτήρια κατανόησης του επαγγελματισμού/της επαγγελματοποίησης και της συγκρότησης επαγγελματικών ταυτοτήτων, όσο και σε σχέση με την μελέτη εργασιακών διευθετήσεων και καθεστώτων που βρίσκονται σε μια «γκρίζα ζώνη».

Πληροφορίες Ειδικής Συνεδρίας

18:30 – 20:30, 31.10.2024, Εξ' αποστάσεως (Zoom)

Εισηγήσεις

Αχιλλέας Πηλιούσης, Αλέξανδρος Μπαλτζής: Οι ποσοτικές μέθοδοι στην έρευνα για την καλλιτεχνική και δημιουργική εργασία

Σίσσυ Θεοδοσίου, Ιωάννης Τσιουλάκης: Η μουσική είναι η ζωή μου: 'do-it-yourself' καριέρες και αφηγήσεις ζωής από επαγγελματίες μουσικούς

Χριστίνα Καρακιουλάφη, Χαρά Κόκκινου, Θοδωρής Κούτρος: Εργασιακά καθεστώτα και επαγγελματοποίηση στα επαγγέλματα του θεάτρου : οι “επί της σκηνής” και οι “κάτω από την σκηνή”

Αντιγόνη Παπαγεωργίου: “No pain, no gain”: Άυλη εργασία, διαχείριση, και ζητήματα καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στις παραστατικές τέχνες

Περίληψεις Εισηγήσεων

Οι ποσοτικές μέθοδοι στην έρευνα για την καλλιτεχνική και δημιουργική εργασία

Αχιλλέας Πηλιούσης Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Δημοσιογραφίας & ΜΜΕ,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Αλέξανδρος Μπαλτζής Καθηγητής, Τμήμα Δημοσιογραφίας & ΜΜΕ,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η ανακοίνωση πραγματεύεται τα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη μελέτη της εργασίας στους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργικότητας. Ως μέρος ενός έργου που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης – NextGenerationEU, και υλοποιείται από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (Αριθμός Έργου: 16313), σχεδιάστηκε και βρίσκεται σε εξέλιξη μία έρευνα στους κλάδους αυτούς, με αντικείμενο την κοινωνική συνοχή και την εργασιακή επισφάλεια. Ειδικότερα, τα ζητήματα που τίθενται προς συζήτηση αφορούν τις έρευνες της καλλιτεχνικής και δημιουργικής εργασίας με ποσοτικές μεθόδους. Η ετερογένεια και η μεγάλη διαφοροποίηση των συνθηκών και των σχέσεων εργασίας σε αυτούς τους κλάδους, παρουσιάζουν μια σειρά από προκλήσεις στην προσπάθεια να επιτευχθεί η τυποποίηση την οποία προϋποθέτει η συλλογή ποσοτικών δεδομένων, αλλά και στην προσπάθεια οι βασικές έννοιες να καταστούν λειτουργικές για την εμπειρική έρευνα με την παραγωγή παρατηρήσιμων και μετρήσιμων δεικτών. Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται για συζήτηση οι δυσκολίες και οι προκλήσεις αυτού του εγχειρήματος.

Η μουσική είναι η ζωή μου: ‘do-it-yourself’ καριέρες και αφηγήσεις ζωής από επαγγελματίες μουσικούς

Σίσσυ Θεοδοσίου Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωάννινων

Ιωάννης Τσιουλάκης Av. Καθηγητής, Queen’s University Belfast

Η μελέτη της δημιουργικής εργασίας μεταξύ άλλων επικεντρώνεται σε καίρια ερωτήματα γύρω από την οριοθέτηση του επαγγελματισμού: ποια/ποιος και μέσω ποιων κριτηρίων ικανοποιεί τις συνθήκες του/της ‘επαγγελματία’; Τι προβλήματα εγείρει η συνεχής εναλλαγή μεταξύ υπο-, ετερο- και πολυ-απασχόλησης στη σταδιοδρομία ενός δημιουργικά εργαζόμενου ατόμου αλλά και στη συγκρότηση της ίδιας της επαγγελματικής του ταυτότητας; Με ποιους τρόπους η εργασία αντιμετωπίζεται και βιώνεται ως επάγγελμα; Ποιος είναι εν τέλει ο ρόλος της εργασίας που συνδέεται με τη δημιουργικότητα, το συναίσθημα και την αισθητική – όπως αυτές ενσαρκώνονται στην παραγωγή συμβολικών αγαθών και πρακτικών- στη βιογραφία των συντρόφων μας στο πεδίο, αλλά και στη συγκρότηση των καλλιτεχνικών υποκειμενικοτήτων τους; Αντλώντας από εθνογραφική έρευνα και συζητήσεις ‘βάθους’ με μουσικούς στον αστικό χώρο και την περιφέρεια τα τελευταία 15 χρόνια, σε αυτή την παρουσίαση επιχειρούμε να αναδείξουμε τη δυναμική πολλαπλότητα που χαρακτηρίζει τη βιογραφική προσέγγιση και τις αφηγήσεις ζωής στην ανάλυση της δημιουργικής εργασίας. Με πυξίδα της περιήγησής μας την ενδεχομενικότητα και ρευστότητα των εννοιολογήσεων του επαγγελματισμού/της επαγγελματοποίησης στις ΠΔΒ, ειδικότερα σε έναν κόσμο προηγμένης «επισφάλειας», προτείνουμε ότι κριτικές προσεγγίσεις και προβληματοποιήσεις στο θέμα του επαγγελματισμού δεν μπορούν παρά να αναπτυχθούν σε σύζευξη με την κατανόηση της σημασίας των αφηγήσεων ζωής. Στο βαθμό που οι τελευταίες μπορούν να προβάλλουν τις ιδεολογικές, συναισθηματικές, και ενσώματες πτυχές της εργασιακής εμπειρίας, όπως αυτές αναπαριστώνται στη δυναμική του αφηγηματικού χρόνου των υποκειμένων καλλιτεχνών, μπορούν να εξασφαλίσουν την κατανόηση της πολιτικής οικονομίας του επαγγέλματος. Ταυτόχρονα όμως μπορούν να αναδείξουν ότι η ικανότητα να βιώνει κανείς την επαγγελματική του ζωή ως μια γραμμική εμπειρία συνέχειας –σε «βιογραφικό χρόνο» (Banks, 2019) - παρότι είναι αναμφίβολα κοινωνικά διαφοροποιημένη και αντανακλά τα καθιερωμένα πρότυπα κοινωνικής ανισότητας, μπορεί να παραμένει διαθέσιμη ως πόρος ακόμη και σε εκείνες/-ους που πλήττονται βαρύτερα από τις συνθήκες επισφάλειας.

Εργασιακά καθεστώτα και επαγγελματοποίηση στα επαγγέλματα του θεάτρου : οι “επί της σκηνής” και οι “κάτω από τη σκηνή”

Χριστίνα Καρακιουλάφη Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Χαρά Κόκκινου Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Θοδωρής Κούτρος Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση των προκλήσεων που εγείρει η μελέτη της εργασίας/απασχόλησης και των όρων επαγγελματοποίησης/συγκρότησης επαγγελματικών ταυτοτήτων στην περίπτωση εργαζομένων/επαγγελματιών (καλλιτεχνών και δημιουργικών συντελεστών) στο θέατρο που απασχολούνται τόσο “επί της σκηνής” (ηθοποιοί) όσο και “κάτω από την σκηνή” (σκηνοθέτες, σκηνογράφοι και άλλοι δημιουργικοί συντελεστές πλην τεχνικών). Ειδικότερα θα εστιάσουμε στα ακόλουθα :

- Στους παράγοντες που περιπλέκουν τόσο την οριοθέτηση των επαγγελμάτων, όσο και την συγκρότηση επαγγελματικών ταυτοτήτων με βάση τα συνήθη κριτήρια «επαγγελματισμού» (θεσμική κατοχύρωση επαγγέλματος, αποκλειστικός βιοπορισμός από αυτό, κλπ.). Στους παράγοντες συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων : τα αυξημένα ποσοστά πολυαπασχόλησης με πολύ διαφορετικές εργασιακές διευθετήσεις, αλλά και ετεροαπασχόλησης· η αόρατη/ μη αμειβόμενη εργασία· η ελλιπής θεσμική κατοχύρωση ως προς πρόσβαση/άσκηση των επαγγελμάτων· η πολλαπλότητα των μαθησιακών διαδρομών· η απουσία σαφών διαχωριστικών γραμμών μεταξύ επαγγελματιών και ερασιτεχνών· η συχνή συνύπαρξη πολλαπλών επαγγελματικών ταυτοτήτων στο πρόσωπο ενός ατόμου, κ.ο.κ..
- Στους παράγοντες που καθιστούν δύσκολη την πρόσληψη των παραπάνω κατηγοριών εργαζομένων με βάση τις τυπικές εννοιολογήσεις της εξαρτημένης μισθωτής εργασίας μιας και ενώ προσομοιάζουν ως προς την συνθήκη «εξάρτησης»/τους όρους εργασίας με μισθωτούς εργαζόμενους, ενίοτε διαθέτουν ταυτόχρονα και μια εργοδοτική ιδιότητα [π.χ. ως παραγωγοί ή ιδιοκτήτες Αστικής μη Κερδοσκοπικής εταιρείας (ΑΜΚΕ)] ή είναι αυτοαπασχολούμενοι. Αυτή η συχνή ύπαρξη εργασιακών διευθετήσεων και καθεστώτων που βρίσκονται σε μια «γκρίζα ζώνη» περιπλέκει όχι μόνο την συγκρότηση εργασιακών-επαγγελματικών ταυτοτήτων, αλλά επιδρά και στην συγκρότηση συλλογικών εργασιακών συμφερόντων και διεκδικήσεων.

Ως μέρος του ερευνητικού έργου «*Εργασιακή επισφάλεια και κοινωνική συνοχή: Η περίπτωση των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών*» που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης – NextGenerationEU, και υλοποιείται από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (Αριθμός Έργου: 16313), η προτεινόμενη εισήγηση βασίζεται στα ευρήματα α) ποιοτικής έρευνας με ημιδομημένες συνεντεύξεις με εργαζόμενους/εκπροσώπους σωματείων, β) μελέτης/ανάλυσης των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, των καταστατικών των σωματείων εργαζομένων/ ενώσεων δημιουργών και των ανακοινώσεων/ δημοσιευμάτων για τη διαβούλευση/ διαπραγμάτευση μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών.

‘No pain, no gain:’ Άυλη εργασία, διαχείριση, και ζητήματα καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στις παραστατικές τέχνες?

Αντιγόνη Παπαγεωργίου Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα ανακοίνωση εξετάζει πτυχές της άυλης εργασίας (Lazzarato, 2007) στο τομέα των παραστατικών τεχνών, εστιάζοντας στον τρόπο που δομούνται οι σύγχρονες εργασιακές ταυτότητες στο χορό. Σκοπός της είναι να σκιαγραφήσει τον τρόπο που αναδιοργανώνεται η εργασία σε κλάδους όπου η έλλειψη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ισοδυναμεί με την άτυπη εκπαίδευση πάνω στην δουλειά (‘on the job training’) και στην τριβή με την αγορά εργασίας. Αντλώντας από συνεντεύξεις με χορευτές, χορεύτριες, και χορογράφους, απαριθμεί τις τεχνολογίες πειθάρχησης, ελέγχου, αλλά και αυτονομίας (Hesmondhalgh & Baker, 2011) που οι ίδιοι χρησιμοποιούν για να διαχειριστούν τη σύγχρονη εργασιακή πραγματικότητα. Εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο τα ίδια τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται την εργασία τους, το σώμα τους ως ‘hardware’ (Witz et al., 2003), ως αστείρευτη πηγή «φυσικού κεφαλαίου» (Mitchell, 2014) καθώς και τον εαυτό ως επιχειρηματία και διαχειριστή (Pongratz & Voß, 2003). Κλείνοντας, ξεκινώντας από την παραδοχή ότι στην Ελλάδα αλλά και ευρύτερα, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση ιστορικά πριμοδοτεί ένα στενά Καρτεσιανό ορθολογισμό που οδηγεί στην απόκτηση της γνώσης απεμπολώντας κάθε τι που έχει αναφορά στο σώμα (Taylor, 2014), διερωτάται πως θα μπορούσε να υπάρξει μια ριζοσπαστική αντιπρόταση για την καλλιτεχνική πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην παρούσα συνθήκη απορρύθμισης.